

**WYBRANE MODELE
USTROJOWE W
POZAEUROPEJSKICH
PAŃSTWACH
DEMOKRATYCZNYCH I
HYBRYDOWYCH**

Tomasz A. Winiarczyk

BOLIWIA

- **Wielonarodowe Państwo Boliwia**
- Konstytucja z stycznia 2009 r.
- państwo wielonarodowe, gwarantujące autonomię ludności rdzennej i wyznaczające określone kwoty w instytucjach prawodawczych
  - każda z grup ludności rdzennej jest przedstawiona w konstytucji jako osobny naród
  - tradycje, mity i zwyczaje ludności rdzennej są przedstawione w konstytucji jako część tożsamości państwa
- podzielona na 9 departamentów i 94 prowincje

zasady ustrojowe

- republika prezydencka od 1967 r.
- zrównoważony trójpodział władz
- decentralizacja państwa
- brak równości wyborczej ze względu na zapewnianie proporcjonalnego udziału narodów i ludów tubylczych w parlamencie

legislatywa

- **Wielonarodowe Zgromadzenie Ustawodawcze** zwane też Kongresem Narodowym:
  - Izba Deputowanych: 130 członków (68 członków wybieranych w okręgach jednomandatowych, 62 wybieranych z list partyjnych w okręgach wielomandatowych)
  - Senat: 27 członków wybieranych w okręgach

egzekutywa

- głową państwa i szefem rządu jest **prezydent** wybierany wraz z wiceprezydentem na 5 lat
- władzę wykonawczą sprawuje prezydent i wiceprezydent wraz z mianowanymi przez prezydenta ministrami i przed nim odpowiedzialnymi
  - ministrowie powoływani są z uwzględnieniem parytetu płci
- prezydent odpowiada za politykę wewnętrzną i zagraniczną niezależnie od zaufania parlamentu

judykatura

- władzę sądowniczą sprawują:
  - Najwyższy Trybunał Sprawiedliwości (Sąd Najwyższy) składający się z 12 sędziów
  - Wielonarodowy Trybunał Konstytucyjny
  - Rada Sądownictwa (sprawy administracyjne i dyscyplinarne dot. sądownictwa)
  - odrębny Sąd Rolny i Środowiskowy
  - sądy departamentalne (wyższe) i lokalne/orzekające (niższe)
- członków sądów krajowych wybiera się w drodze powszechnego głosowania (reforma Moralesa)
- istnieje też sądownictwo wspólnotowe orzekające na podstawie prawa zwyczajowego

Evo Morales

- boliwijski polityk, lider Ruchu na rzecz Socjalizmu, od 22 stycznia 2006 do 10 listopada 2019 prezydent Boliwii
- Indianin z ludu Ajmara (ok. 30% ludności kraju)
- pierwszy indiański prezydent Boliwii, uważający się za spadkobiercę prekolumbijskich tradycji i władców swego kraju
  - drugi prezydent w Ameryce wywodzący się z rdzennej ludności (pierwszy to Benito Juarez w XIX w.)
- przeprowadził szereg reform ustrojowych:
  - nowe prawo wyborcze
  - referendum styczeń 2009 dot. zniesienie ograniczenia jednokadencyjności urzędu prezydenta
  - referendum 2016 dot. zniesienia limitu dwu kadencji prezydenckich
  - zakaz dyskryminacji na podstawie orientacji seksualnej

prawo wyborcze 2009

- 7 mandatów w Wielonarodowym Zgromadzeniu Ustawodawczym dla rdzennej ludności kraju (Indian) w tych departamentach, w których nie stanowią większości ludności
- 50% składu Zgromadzenia mają stanowić kobiety
- możliwość głosowania Boliwijczykom nie mieszkającym w ojczyźnie

referendum 2009 i skutki

- zniesienie konstytucyjnego ograniczenia kadencji prezydenckich do jednej
- wprowadzono ograniczenie do dwóch kadencji
- według orzeczenia Wielonarodowego Trybunału Konstytucyjnego, pierwsza kadencja Moralesa nie wliczała się do limitu dwóch kadencji, gdyż dopiero w jej trakcie zmieniono konstytucję, co umożliwiło mu start w wyborach po raz trzeci w 2015 r. (ponad 60% głosów poparcia)

referendum 2016 i skutki

- kwestia zniesienia nowego konstytucyjnego limitu dwóch kadencji
  - większość głosujących wyraziła sprzeciw
- mimo wiążącego charakteru referendum Morales wniósł do Sądu Najwyższego o ponowne sprawdzenie tego zapisu konstytucji
  - sąd uznał , że limit kadencji, ograniczający bierne prawo wyborcze, jest niezgodny z prawami człowieka i zniósł ten przepis
  - Morales mógł ponownie ubiegać się o prezydenturę

wybory 2019

- wybory 2019 wygrał Morales, ale pojawiły się poważne zarzuty co do uczciwości wyborów skutkujące protestami społecznymi
- 10 listopada 2019 r. policja i wojsko wypowiedziały posłuszeństwo Evo Moralesowi, który następnie ustąpił z urzędu prezydenta Boliwii i odleciał do Meksyku, gdzie uzyskał azyl
- tymczasowym prezydentem dotychczasowa senatorka Jeanine Áñez (prawomocność decyzji Senatu dyskusyjna wobec problemów z kworum), której ekipa wszczęła śledztwo wobec Moralesa
- w październiku 2020 r. ponowne wybory, które wygrał minister gospodarki w rządzie Moralesa Luis Arce
- postępowanie wobec Moralesa umorzono, a on sam wrócił
- Áñez aresztowana pod zarzutem terroryzmu, działalności wywrotowej i spisku, w 2022 skazana na karę 10 lat więzienia

INDIA

- **Republika Indii** (hindi: भारत गणराज्य, *Bhārat Gaṇarājya*)
- demokratyczna republika federacyjna z silną władzą centralną (mówi się, że to państwo quasi-federalne)
- podzielona na 28 stanów, 7 terytoriów związkowych i 1 terytorium stołeczne (Delhi)
- konstytucja z 26 listopada 1949 (weszła w życie 1950 r.)

India – zasady ustrojowe

- zgodnie z Konstytucją jest państwem świeckim, które gwarantuje podstawowe prawa człowieka: sprawiedliwość (społeczną, ekonomiczną i polityczną), wolność (myśli, wypowiedzi, wierzeń, wiary i czci), równość (statusu i możliwości)
- problemem są głęboko zakorzenione zwyczaje, wierzenia i praktyki społeczne

India – legislatywa

- **Parlament Indii (Sansad):**
  - **Izba Stanów (Rajya Sabha)**
    - maks. 250 deputowanych, wybieranych przez członków legislatyw stanowych oraz 12 członków mianowanych przez prezydenta
    - kadencja 6-letnia z wymiana 1/3 składu co dwa lata
  - **Izba Ludowa (Lok Sabha)**
    - maks. 552 posłów, z czego 530 wybieranych jest w wyborach bezpośrednich w stanach (z wyj. Sikkim)
    - kadencja 5-letnia

India – legislatywa

- Konstytucja zastrzega dla parlamentu związkowego sprawy polityki zagranicznej, obrony, handlu zagranicznego i obywatelstwa.

India – egzekutywa

- Władzę wykonawczą sprawuje **Prezydent i rząd** na czele z *premierem* mianowanym przez prezydenta.

Prezydent
Droupadi
Murmu

Premier
Narendra
Modi

India – Prezydent

- **Prezydent** wyłaniany jest przez kolegium elektorów, tworzone przez członków obu izb parlamentu i legislatyw stanowych (Vidhan Sabha).
- kadencja Prezydenta wynosi 5 lat
- zwierzchnik i naczelny dowódca sił zbrojnych Indii, mianuje rząd, swoich przedstawicieli na szczeblu lokalnym oraz sędziów
- realizuje swoje uprawnienia w konsultacji z Radą Ministrów

India – rząd

- faktyczną władzę wykonawczą w Indiach sprawuje **premier**, który przewodniczy **Radzie Ministrów** (*Council of Ministers*) i ma, w myśl Konstytucji, doradzać prezydentowi
- Rada Ministrów składa się z członków powoływanych i odwoływanych przez prezydenta, na wniosek premiera
  - członkowie Rady Ministrów muszą być członkami parlamentu
- rząd jest odpowiedzialny przez Prezydentem, który może go odwołać w każdym czasie oraz politycznie przed Izbą Ludową, która dysponuje instrumentem wotum zaufania lub wotum nieufności

India – judykatura

- system sędziowski jednolity dla całego państwa:
  - **Sąd Najwyższy** Indii (prezes i 25 sędziów)
  - **sądy stanowe** (niekiedy dla kilku stanów)
  - **stanowe sądy okręgowe**
  - **trybunały administracyjne i sądy specjalne**
- Sąd Najwyższy i sądy stanowe mają prawo weryfikacji, czy stanowione prawo lub działania rządu centralnego bądź stanowych jest zgodne z Konstytucją orzeczenia SN w sprawach konstytucyjnych są wiążące dla całego kraju, o ile parlament nie odrzuci ich w głosowaniu
- prawo karne obowiązuje wszystkich obywateli Indii, natomiast prawo cywilne zależy od wyznawanej religii

India

- w każdym stanie władze wykonawczą sprawują:
  - **gubernator** (odpowiednik wojewody) – przedstawiciel rządu centralnego mianowany i odwoływany przez prezydenta
  - **rząd stanowy z premierem** na czele (*Chief Minister* – odpowiednik marszałka województwa), tworzony przez partię/partie, który uzyskały większość w lokalnym parlamencie

REPUBLIKA POŁUDNIOWEJ AFRYKI

- republika parlamentarna, w której funkcję stolicy pełnią trzy miasta: Pretoria (siedziba władzy wykonawczej), Kapsztad (siedziba władzy ustawodawczej) i Bloemfontein (siedziba władzy sądowniczej)
- państwo federalne podzielonym na 9 prowincji
  - każda prowincja posiada swój lokalny parlament i swój rząd
- Konstytucja Republiki Południowej Afryki uchwalona 8 maja 1996 r. i weszła w życie 4 lutego 1997 r.
- władza w państwie od początku jego istnienia skupiona była w rękach białej mniejszości
- od 1948 do 1994 rząd prowadził politykę **apartheidu** (segregacji rasowej)

RPA – legislatura

- dwuizbowy parlament:
  - **Zgromadzenie Narodowe** (izba pierwsza)
    - wybory powszechne w okręgach wielomandatowych i według zasady proporcjonalności
    - 350-400 deputowanych
  - **Krajowa Rada Prowincji** (izba druga)
    - powoływana przez lokalne parlamenty każdej z 9 prowincji (po 10 deputowanych z każdej prowincji)
    - 90 deputowanych
- izby niesymetryczne: Zgromadzenie Narodowe może uchwalić prawo wbrew zdaniu izby wyższej

RPA – egzekutywa

- władza wykonawcza powierzona jest **Prezydentowi**, który jest również ***szefem rządu***
- powoływany w wyborach pośrednich spośród członków Zgromadzenia Narodowego przez połączone izby parlamentu
  - maksymalnie dwie kadencje
- odpowiada za prowadzenie polityki wewnętrznej i zagranicznej

Prezydent
Cyril
Ramaphosa

RPA – egzekutywa

- w skład rządu muszą wchodzić członkowie Zgromadzenia Narodowego (z wyjątkiem maksymalnie dwóch)
- poza Prezydentem w skład rządu wchodzi wiceprezydent i ministrowie
- rząd i prezydent odpowiadają politycznie i konstytucyjnie przed Zgromadzeniem Narodowym

RPA – judykatura

- **Najwyższy Sąd Apelacyjny** w Bloemfontein
- **Sąd Konstytucyjny** w Johannesburgu
- **państwowe sądy powszechne:**
  - Wysokie Sądy i Sądy Magistrackie (wyższa instancja)
  - Sądy Drobnych Roszczeń, którym przewodzi komisarz (niższa instancja)
- **sądy specjalne:**
  - Sąd Gruntowy i Sąd Pracy
- **sądy plemienne**

Komisja Służby Sądowniczej
– odpowiada za funkcjonowanie sądownictwa, m.in. powoływanie i odwoływanie sędziów

RPA – prawo

- połączenie prawa stanowionego , precedensowego i zwyczajowego afrykańskiego
- zapewnia się szerokie prawa obywatelskie
- jako pierwsze państwo na świecie konstytucyjnie zagwarantowało ochronę przed dyskryminacją z powodu orientacji seksualnej
- jedyne państwo afrykańskie, które zalegalizowało małżeństwa homoseksualne

SINGAPUR

- **Republika Singapuru**
- miasto-państwo w Azji Południowo-Wschodniej, położone na wyspie Singapur oraz kilkudziesięciu mniejszych wyspach, w pobliżu południowego krańca Półwyspu Malajskiego
- podzielony dla celów administracyjnych na 5 regionów
- republika należąca do Brytyjskiej Wspólnoty Narodów
- Konstytucja z 1959 r.
- udział w wyborach jest dla mieszkańców Singapuru obowiązkowy

Singapur – legislatywa

- parlament (**Parlimen Singapura**) jest jednoizbowy i składa się ze 101 członków wybieranych na 5-letnią kadencję
- parlament zdominowany przez rządzącą państwem Partię Akcji Ludowej (system partii dominującej)
- opozycja zazwyczaj nie wprowadza swoich kandydatów do parlamentu
- kandydaci na posłów składają depozyt w wysokości 6,5 tys. dolarów, który przepada, jeśli dana osoba nie uzyska poparcia większego niż 12,5%
- parlament pełni funkcje ustawodawcze, kontrolne i w niewielkim stopniu kreacyjne

Singapur – egzekutywa

- **Prezydent** wybierany w wyborach powszechnych, choć nie do końca bezpośrednich, na 6 lat
  - kandydat na Prezydenta jest najpierw oceniany przez Komitet Wyborów Prezydenckich pod kątem konstytucyjnych wymagań i odpowiedniej reputacji; musi mieć min. 45 lat
    - w razie dopuszczenia tylko jednego kandydata obejmuje on stanowisko bez wyborów
  - w razie upływu pięciu kadencji z pominięciem jednej z trzech głównych grup etnicznych (chińskiej, hinduskiej albo malajskiej), kandydatami na szóstą kadencję mogą być tylko przedstawiciele pominiętej grupy
    - w ten sposób w 2017 r. Prezydentem została Malajka Halimah Yacob
- teoretycznie szerokie kompetencje, w praktyce rola Prezydenta sprowadzona głównie do roli ceremonialnych:
  - głównodowodzący sił zbrojnych, prawo zawetowania ustawy, zanim wejdą one w życie (z zastrzeżeniem uchylenia przez parlament), ograniczone uprawnienia uznaniowe w zakresie nadzoru nad rządem

Singapur

- **Prezydencka Rada Praw Mniejszości** to organ kolegialny w Singapurze, założony w 1970 r., którego głównym zadaniem jest kontrola większości ustaw uchwalonych przez parlament, aby upewnić się, że nie dyskryminują one żadnej społeczności rasowej lub religijnej
  - Parlament może uchylić decyzję Rady uchwałą podjętą większością dwóch trzecich głosów

Singapur – egzekutywa

- jak w Wlk. Brytanii istnieje rozróżnienie między **Gabinetem** a rządem (całą administracją)
- **Premierem** jest poseł mianowany przez prezydenta, który w ocenie prezydenta może zyskać zaufanie większości posłów
- **ministrowie** w gabinecie to posłowie mianowani przez prezydenta działającego zgodnie z radą premiera
- Gabinet sprawuje ogólne kierownictwo i kontrolę nad rządem oraz jest zbiorowo odpowiedzialny przed parlamentem
- Gabinet ma znaczący wpływ na stanowienie prawa
- singapurscy ministrowie są najlepiej opłacanymi na świecie

Singapur

- sądownictwo singapurskie:
  - **Sąd Najwyższy**
(składa się z Sądu Wysokiego, Sądu Apelacyjnego i Międzynarodowego Sądu Gospodarczego)
    - każda ustawa lub przepis ustawy uznany za niekonstytucyjny może zostać uchylony przez Sąd Najwyższy
  - **sądy państwowe** (okręgowych i rejonowych)
- istnieją też niepaństwowe **sądy religijne** wspólnoty muzułmańskiej kontrolowane przez Sąd Wysoki

Singapur – prawo

- znany z surowego prawa
- kara śmierci za morderstwo, piractwo, posiadanie narkotyków, asystowanie przy samobójstwie osoby poniżej 18. roku życia, gwałt, dążenie do wojny, korupcję wśród wysokich urzędników oraz za przestępstwa przeciwko prezydentowi
- karanie chłostą m.in. za włamanie, wandalizm czy porwanie
- zakazy karane wysokimi mandatami pieniężnymi, m.in.: palenie papierosów w miejscach publicznych, rozmowa przez telefon komórkowy w czasie jazdy, plucie, niespłukanie wody w ubikacji, spacerowanie po swoim mieszkaniu nago, żucie gum